

Som fugl Føniks

Hva får kunstneren Pøbel og en gruppe norske stedsutviklere til å jobbe to år på dugnad for en liten, russisk bygd? Fortellingen om prosjektet “New Chapter” er historien om et samfunn som er på ville veier.

Ved Barentshavet, nord på Kolahalvøya, finner du den eneste russiske kystbosetningen nord i landet hvor man tilsynelatende har fri tilgang til havet. Her er ingen gjerder, vakter eller militære restriksjoner. Man kan både lukte, ta og smake på saltvannet. Nettopp dette lokker russere hit hele året.

Gjennom seks uker i sommer bidro 94 mennesker til å gjennomføre prosjektet “New Chapter”. I spissen sto stedsutvikler Svein Harald Holmen og landskapsarkitekt Brona Keenan, begge fra byutviklingsprosjektet *Vardø Restored*, sammen med kunstneren Pøbel.

Visjonen om “New Chapter” kom da Pøbel kikket overveldet rundt seg i Teriberkas forlatte og raserte skolebibliotek. Hyller sto så vidt oppreist, og hvilte på et hav av bøker som utgjorde et skittent, bulkete lappeteppes på bakken. Dette er jo egentlig et kunstverk i seg selv, tenkte Pøbel. Han malte “CLOSED CHAPTER” over veggen, og ble inspirert til å lage flere andre verk både i og utenfor skolen. Skolen er kanskje et avsluttet kapittel nå, men det gir muligheter for å gjøre nye ting, tenkte han.

Resultatet ble altså det kanskje litt mer optimistiske “New Chapter”. På en finurlig måte har kunst, stedsutvikling, arkitektur og kulturarv smeltet sammen i dette prosjektet. Ved å bruke lokal kunnskap, arbeidskraft og historie har et bibliotek og en tradisjonell russisk badstu, kalt banya, blitt skapt. Interiøret i en militærlastebil Ural-4320 og dens tilhenger er revet ut, og erstattet med bøker, benker

Bertine Tønseth er samfunnsgeograf fra Bergen. Hun er bosatt på helgelandsøya Lovund, hvor hun jobber som lærer.

og en badstuovn. Tilhengeren er nå en russisk banya. Her kan man fordype seg, gjennom både bøker og badstu. Begge steder er et utgangspunkt for samtaler og idéutveksling.

Fordypningsrommene er bygget av materialer fra til sammen 35 forlatte bygninger, som snart skal rives. På denne måten har disse husene fått nytt liv. Det har også blitt brukt elementer fra lokal kulturarv, som russisk malerkunst fra blant annet Arkhangelsk og Teriberka, samt materialer og farger fra lokalområdet.

Det virker kanskje ikke opplagt hvorfor den stadig omreisende Pøbel og Vardø-baserte Holmen og Keenan har brukt to år på å planlegge og gjennomføre et prosjekt i den russiske landsbyen. Vi må derfor litt tilbake i tid, og en svipptur innom Norge.

Byen som en gang var

Havet som tiltrekker folk fra fjern og nær til Teriberka, var også utgangspunktet for at denne landsbyen ble til. En gang i tiden var dette en rik by. Den ble for første gang omtalt i år 1000 f.Kr. I 1960-årene bodde nærmere 5000 mennesker her. Hovednæringen var fiske, og det fantes flere fabrikker, ulike butikker, bakeri, skoler og barnehager. Her var det speiderklubb, kor, uteliv og fisk i havet.

Brått skjedde det store endringer. Mot slutten av 1960-tallet mistet Teriberka statusen som distriktssentrum og by. Fiskerettighetene til de lokale sjømen-

Befolkningstallet i Teriberka har falt fra 5000 på 1960-tallet, til i underkant av 200 innbyggere. I 2007 ble skolen lagt ned, og to år etter forsvant sykehuset. Målet med prosjektet "New Chapter" er å skape oppmerksomhet rundt hva som skjer med små kystsamfunn både i Russland og i Norge. *The population of Teriberka has fallen from 5000 in the 1960's to less than 200 inhabitants. In 2007, the school was shut down, and the hospital suffered the same fate two years later. The goal of the project "New Chapter" is to raise awareness of what is happening to small coastal communities in both Russia and Norway.*

Prosjektet "New Chapter" er et forsøk på å løfte frem de lokale kreftene i Teriberka. *The project "New Chapter" is an attempt to highlight the local forces in Teriberka.*

nene ble endret til kvoter som ble gitt til større trålere og enda større private selskaper. Etter Sovjetunionens fall, har Teriberkas forfall fortsatt. Fisket er i dag redusert til småfangst av enkelte hvite fiskearter. Fangst av rød fisk kan gi store bøter, og

“

Interiøret i en militærlastebil og dens tilhenger er revet ut, og erstattet av bøker, benker og en badstuovn.”

blir du tatt i å ha fanget to krabber, risikerer du tre år i fengsel.

I 2007 ble skolen lagt ned, og to år etter led sykehuset samme skjebne. To år senere forsvant også barnehagen. I dag kan man finne en butikk, et hotell, en restaurant og en melkegård i bygden. Og mange tomme bygninger. Det offisielle innbyggertallet er en brøkdel av det som en gang var. I virkeligheten er trolig i underkant av 200 mennesker igjen i det som nå omtales som "gamle Teriberka".

New Chapter

Ni timers kjøring og en grensekontroll unna Teriberka ligger Vardø. Til tross for at denne barentsbyen er Norges østligste by, har også den gått rett vest siden 1960-årene. Befolkningstallet

har falt med 60 % siden den tid. Også på Varangerhalvøya har fiskerinæringen kollapset. Fiskerne i Vardø og Teriberka har alle opplevd å miste tilgangen til Barentshavets ressurser. Det som en gang var et hav av muligheter, har for mange blitt et hav av begrensninger. Livet på kysten, som havet hadde gjort mulig, blir stadig vanskeligere å opprettholde.

– Det som foregår i Teriberka er helt sinnsykt, mener Pøbel.

– Teriberka er en ekstremversjon av Vardø. Historien om Teriberka gir også en pekepinn på hva som vil skje med de norske kystsamfunnene dersom ingenting gjøres, påstår prosjektmakker, venn og vardøværing Svein Harald Holmen. Han kan relatere seg til hvordan folkene på Kolahalvøya har det, gjennom selv å ha opplevd den negative utviklingen hjembyen hans har vært gjennom.

Holmen og Pøbel har god erfaring med å vekke liv i sovende småsteder. Gjennom prosjektet *Komafest*, brukte de kunst for å rette søkelyset mot befolkningsnedgangen i Vardø. Ved å male kunst på forlatte hus kunne de kanskje få nytt liv. Nettopp denne tankegangen har vært gjeldende i "New Chapter".

– Dette er et samfunn som er på ville veier. Jeg hater nesten alt som skjer med folkene her, sier Holmen. Han blir oppgitt når han tenker på hvordan innbyggerne i Teriberka må stå nærmest maktesløse og se på at deres kultur og historie viskes bort.

En gammel militærlastebil er blitt omskapt til bibliotek og badstu. Planen er å bygge en tilsvarende vogn i Vardø, basert på denne byens kultur og historie.
An old army truck has been turned into a library and sauna. The plan is to build a similar truck in Vardø, based on the city's culture and history.

**Olga Nikolaevna Nikolaeva
(53)**

“Nå kommer det mange folk til Teriberka som vil tjene penger på stedet. Det er noen rike mennesker utenfra

som vil gjøre seg enda rikere ved å satse på turisme her. Før var det ingen turister her, men nå kommer det mange som vil se på nordlyset, krabbene i havet og oppleve nostalgien. Mange kommer også i tro om at de skal se noe annet og blir derfor skuffet. Vi har jo ikke så mye å tilby dem, men turistene gir heller ikke noe særlig tilbake til stedet. Dessuten er det flere folk som drar herfra enn det er som kommer hit. Mange av de som er her ennå, ønsker ikke egentlig å være her. Heldigvis tenker ikke alle slik. Jeg må flytte til nabobygden, og det gjør meg sint og oppgitt fordi jeg ønsker å være her i Teriberka. De kan godt rive de gamle trebygningene. Kjærligheten vi har for

hjemstedet vårt sitter i hjertet, og ikke i disse husene. Det burde likevel bli bygget nye boliger der de gamle stod. Selv om jeg ikke er født her, så skal jeg alltid leve og kjempe for Teriberka. Livet endrer seg, men vi må akseptere virkeligheten. Her går det opp og ned, men jeg er sikker på at vi vil se bedre tider”.

Ideen til prosjektet "New Chapter" oppsto i Teriberkas forlatte og raserte skolebibliotek. The idea for the project "New Chapter" was conceived in Teriberka's abandoned school library.

Biblioteket og badstuen inne i militærlastebilen skal være et sted for samtaler og idéutveksling. Rommene er bygget av materialer fra forlatte bygninger. *The library and sauna in the army truck will be a place for conversations and exchanging ideas.*

Stedstilknyttet arbeidskraft og engasjement har vært en viktig komponent i prosjektet. *Local labour and involvement has been an important component in the project.*

– Folkene i Teriberka er umyndiggjorte, og vi ser at det samme skjer hjemme i Vardø og i Kyst-Norge generelt. Folk får ingen innflytelse. Det er høringer, men folk er likevel ikke med i prosessen. Situasjonen i Teriberka er mye verre enn den

“

Folk i Teriberka er umyndiggjorte, og vi ser at det samme skjer hjemme i Vardø og i Kyst-Norge generelt.”

i Norge, men likevel er samfunnene to sider av samme sak. Det er veldig mye folk i Vardø kan lære av Teriberka og omvendt, mener Holmen.

“Ditt hjem vil bli flyttet”

Sanden, som en gang utgjorde veinettet i Teriberka, har blåst inn gjennom knuste vinduer. Over hundre år gammelt brunt treverk står på skakke. Folk har for lengst sluttet å gå inn og ut gjennom dørene, og det er evigheter siden røyk steg opp gjennom pipene. Beskrivelsen er ikke unik, og den passer for mange av Teriberkas tomme hus. De fleste av disse har gule skilt spikret på veggen. “Ditt hjem vil bli flyttet”.

Disse skiltene er også å finne på bebodde hus. Omlag 85 % av den statlig eide trehusbebyggelsen skal rives. Myndighetene

forklarer dette med at de har for dårlig standard. I stedet for å berike Teriberka med nye bolighus, er det bygget en splitter ny blokk i nabobygden Lodeinoe. Innbyggerne kan også velge å flytte til byen Kola, som ligger en drøy mil utenfor Murmansk.

Der mange selv har valgt å flytte fra Vardø, står innbyggerne i Teriberka uten valg. Husene skal bort.

Next Chapter

Kunstneren Pøbel har i en årrekke latt seg engasjere og provosere av norsk distriktpolitikk og -utvikling, særlig endringene i kystsamfunn. Han har også et ønske om å tenne en gnist i folkene i Teriberka, en gnist som kanskje kan bli til et lys i enden av tunnelen.

Ingen av de involverte i New Chapter tror at det er nyttig å bidra til mer byråkrati. Det er ikke slik forandring skjer. Lastebilen er derimot et visuelt og markant objekt som roper på oppmerksomhet. På sikt er ønsket at det skal bygges en tilsvarende vogn i Vardø, basert på denne byens kultur og historie. Disse vognene skal dermed gi rom for videre kulturutveksling, og kunne bli transportert mellom stedene.

– Gjennom dette prosjektet tester vi ut noe nyskapende. Å kombinere kunst og stedsutvikling slik vi gjør, mener vi er noe nytt, sier Holmen.

Med seg på laget hadde det norske teamet den russiske samarbeidspartneren *Fridaymilk*, som fasiliterte og organiserte

Proessen bak prosjektet har blitt grundig dokumentert gjennom film, som forhåpentligvis skal resultere i en dokumentar. *The process behind the project has been thoroughly documented on film, which will hopefully lead to a documentary.*

**Maria Ivanovna Kostina
(83)**

“Jeg flyttet hit fra Karelen i 1950. Da hadde vi mange administrative bygninger, sykehus, barnehage, klubb-

hus og alt vi behøvde. Jeg jobbet som baker og bakte tonnevis med brød hver dag for folkene i Teriberka. Tidligere var militæret tilstede her, og de kom og kjøpte masser av brød. I dag er militæret borte, og nærmeste bakeri er en halv mil unna, i Lodeinoe. Alt i Teriberka er annerledes nå, bortsett fra huset jeg bor i. I dag har vi ingenting lenger. Både mannen min og faren min var fiskere, men det yrket finnes jo knapt lenger her. Det er nesten umulig å leve som fisker nå. I dag bor vi rett ved havet, men kan knapt spise fisk. Situasjonen her er ille, og jeg vet ikke hva jeg skal si lenger. Jeg skal heldigvis ikke flytte til Lodeinoe, ettersom jeg bor i ett av to statlige hus som ikke skal rives. De

sier huset er for vakkert. I motsetning til der jeg har bodd tidligere i Teriberka, har dette huset både vann- og varmesystem. Jeg synes det er greit at husene rives ned, men det er ikke greit at folk tvinges til å flytte til en helt annen bygd. Mange er for gamle og er ikke i stand til dette. Det bør heller bygges nye hus her, men jeg blir fortalt at det ikke går an fordi alt kan bli oversvømt. Jeg skjønner ikke hvordan det kan stemme når det bygges hoteller her. Livet vårt her går uansett mot slutten”.

Tapet av fiskerettigheter for lokale sjømenn har ført til økonomiske nedgangstider i Teriberka. Krabbefangst er ulovlig og kan gi opptil flere års fengsel. *The loss of fishing licences for local fishermen has led to economic decline in Teriberka. Crab fishing is illegal and can lead to several years in prison.*

Mange av husene i Teriberka har blitt forlatt og forfaller. Omlag 85 % av den statlig eide trehusbebyggelsen skal rives. *Many of the houses in Teriberka have been abandoned and are dilapidating. About 85 percent of the state-owned wooden buildings will be torn down.*

Igor Bernovsky (17) – bygger den nye blokken

“Det er veldig vakre folk som flytter fra Teriberka til Lodeinoe. Jeg er glad for at folk

flytter hit, men det er dumt at folk er tvunget til å flytte. Det er fælt at regjeringen vil glemme alle problemene og heller sende menneskene til Lodeinoe eller Kola. Lodeinoe har bank, post, flere butikker og bakeri. Kanskje noen blir glade for dette. Likevel har vi problemer med ulike ting. Vi har dårlig internett, få jobber, dårlige veier og ingen idrettsklubb her. Alle de nye som kommer til oss, skal bo i samme blokk. I sommer jobbet jeg med å bygge det vi kaller “nyhuset” i Lodeinoe. Treromsleilighetene er ok, men de med ett og to rom er veldig små. Det er dårlig isolasjon, og veldig lytt. Du kan høre hva folk snakker om i den andre enden

av huset. Det er likevel et godt alternativ til de gamle husene. Vi i Lodeinoe er glade for at vi har fått et nytt treetasjers hus. Og snart har vi mange nye naboer også”.

Planen er at prosjektet i Teriberka skal fortsette i flere år. Initiativtakerne ønsker blant annet å utarbeide litteratur som kan formidle lokalhistorie, lokale myter og mattradisjoner. *The project in Teriberka is planned to continue for several years. Among other things, the project wants to publish literature about local history, local myths and food traditions.*

prosjektet sammen med den norske prosjektgruppa. I tillegg besøkte snekkere, sveisere, arkitekter, forskere, kokker, bibliotekarer, mekanikere, en steinhugger og en lokal maler camp Lavvo Lavvo. Medlemmer fra Teriberkas kulturpalass, journalister, forfattere, fotografer, barn og voksne fra nærmiljøet var også innom. Tilreisende og andre nysgjerrige deltok også i samtaler, middager og mye mer. Prosjektet er et forsøk på å løfte frem de lokale kreftene i Teriberka. Stedstilknyttet arbeidskraft og engasjement er en viktig komponent i prosjektet.

– Prosjektet er ikke ferdig, og vi vil forhåpentligvis fortsette i flere år. Vi vil gjøre noe fint for plassen her. Hvis vi mislykkes med akkurat dette, feiler hele prosjektet, sier Pøbel.

Sammen med Vardø Restored ønsker han også å utarbeide stedsspesifikk litteratur som blant annet kan formidle lokalhistorie, lokale myter og mattradisjoner. I tillegg skal Teriberka 3D-kartlegges, og alt materialet som er tatt ut av forlatte hus og inn i kjøretøyet skal dokumenteres. Prosessen bak arbeidet i sommer har også blitt grundig dokumentert gjennom film. Dette vil forhåpentligvis resultere i en dokumentar.

– Vi har jo møtt folk som ikke skjønner hvorfor vi er så betatte av Teriberka. Motivasjonen min for å være her i seks uker på dugnad, og å jobbe to år uten lønn før dette, er at vi ønsker å vise hva som skjer her. Historien er ikke unik. For meg er

Vardø og Teriberka symboler på den negative utviklingen som skjer i resten av Kyst-Norge og kysten for øvrig, sier Pøbel.

På Kulturpalasset, som ligger et par steinkast unna vognens foreløpige hvilested, jobber Olga Nikolaevna Nikolaeva. Gjennom sommeren har hun holdt et øye med arbeidet som har skjedd i campen, og hun har fulgt prosjektgruppen lenge før den første spikeren ble slått inn. Nikolaeva tror “New Chapter”

“
Prosjektet er et forsøk på å løfte frem de lokale kreftene i Teriberka.”

kan bidra til å spre tanker om at Teriberka aldri helt kan forsvinne, selv om husene går i bakken. Selv har hun etter nesten et helt liv i bygden sett den i både med- og motvind. Uansett hvor mørk fremtiden kan se ut for Teriberka, er hun sikker i sin sak. Samme hvor voldsomt det kan brenne, vil bygden alltid kunne reise seg fra asken.

Bertine Tønseth

Teriberka skal 3D-kartlegges, og alt materialet som er tatt ut av de forlatte husene og inn i militærlastebilen skal dokumenteres. Teriberka will be 3D mapped, and all the material which has been taken out of the abandoned houses and into the army truck will be documented.

Like a Phoenix

Article by Bertine Tønseth

By the Barents Sea, north on the Kola peninsula, lies the Russian village of Teriberka. Unlike many other Russian settlements along the coast, Teriberka doesn't have fences, guards or military restrictions denying visitors access to the sea. You can smell, touch and taste the salt water.

The town of Teriberka has been in rapid decline for decades. Teriberka lost its status as a city and district centre in the 1960's, and later the fishing rights of the local fishermen were changed to quotas and assigned to larger private companies. In recent years, the local school and hospital were both shut down. Now the population is approximately 200 people.

– What's happening in Teriberka is completely insane, says Norwegian artist Pøbel. Together with Svein Harald Holmen from Vardø and landscape architect Brona Keenan, he has spent two years planning and executing the art project "New Chapter" in the Russian village.

– The story of Teriberka gives us an idea of what will happen to Norwegian coastal communities if nothing is done, Holmen says.

The project blends art, regional planning, architecture and

cultural heritage. Using local knowledge, labour and history, Pøbel and his companions have created a library from an old military truck, and a traditional Russian sauna, a "banya".

– My motivation for spending two years on this, without any payment, is to show the world what's happening here, says Pøbel.

– And the story is not unique. Vardø and Teriberka are symbols of the negative development of coastal Norway and coastal areas in general.

Bertine Tønseth is a human geographer from Bergen. She lives on Lovund island in Northern Norway and works as a teacher.